

KVĖDARNA

GINTAUTAS ČIŽIŪNAS
Danutės MUKIENĖS nuotraukos

Miestelis kairiojo Jūros intako Geniotalio pakrantėje. Nuo čia 5 km į šiaurę – Lembo kaimas, kuriame 1848 m. gegužės 18 (6) d. gimė iškilus lietuvių kalbininkas kunigas Kazimieras Jaunius. Rusai šį miestelį yra vadinę Konstantinovu, lenkai – Chwydany.

Kvėdarnos herbas.
Autorius – Juozas Galkus

Kvėdarnos apylinkės – išskirtinio grožio. Čia daug kalvų, upelių (teka Aitra, Ašva, Jūra, Geniotalis, Glivija, Lokysta, Pynauja, Ramaulė, Skurbynas, Vėžus ir kt.), nėra tik ežerų. Apylinkėse dunkso Būdalynės, Lauriškės, Šilų, Ulmerinės, Volungiškės miškai.

Kvėdarna yra to paties pavadinimo seniūnijos, kuriai priklauso 14 410 ha teritorija, centras. Čia gyvena apie 4 tūkst. gyventojų. Iš viso seniūnijoje yra 35 kaimai (Ažuolija, Budriai, Buišiai, Capiškiai, Degimai, Degutgiris, Gagačiai, Geniotas, Gražjūris, Grimzdai, Gvaldai, Kadagynai, Kalnyčiai, Kekiškės, Kerbedžiai, Kukštinė, Kvėdarna, Lembas, Nasvyčiai, Padievaitis, Pajūralis, Pampliškė, Papy naujis, Paragaudis, Pūslaukis, Radvietis, Rudlaukis, Sauslaukis, Skerdynai, Sodalė, Stigrėnė, Stirbiškė, Šakėnai, Šerlaukis, Uršuly nas) ir Kvėdarnos miestelis.

1,5 km į rytus nuo Kvėdarnos dunkso Pilute vadinams piliakalnis. Čia stovėjusi Kvėdarnos pilis kryžiuočių buvo sunaikinta 1329 m. jų žygio į Žemaičius metu. Tais metais nukentėjo ir Medvėgalio bei Gegužės pilys.

Nuo seno rašytiniuose šaltiniuose dažnai minimos Genioto, Pajūrio, Sauslaukio, Šauduvos vietovės.

1329 m. Kvėdarna pradėta minėti istoriniuose šaltiniuose. Tais metais kryžiuočiai sugriovė Kvėdarnos pilį.

XVI a. Kvėdarnos dvarą valdė didikai Sapiegos. Tuo metu čia jau buvo nemaža gyvenvietė.

Iš kairės: paminklas Vytautui Didžiajam ir kryžius prie gyvenamojo namo Kvėdarnoje

1568 m. istoriniuose šaltiniuose minimas Kvėdarnos miestelis. 1569 m. Kvėdarnos katalikų parapiją įsteigė karalius Žygimantas Augustas. Tais metais buvo pastatyta medinė Šv. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia. XVI a. Kvėdarnos bažnyčia buvo vadinama Pajūrio bažnyčios vardu (pagal valsčiaus, kurio teritorijoje ji buvo, pavadinimą).

1593 m. Kvėdarna buvo valsčiaus centras, valsčiui mokėdavo 30 kapų mokesčio. Tais metais sudegė Kvėdarnos bažnyčia.

Išlikusiame 1595 m. liepos 5 d. Kvėdarnos dvaro inventoriuje rašoma, kad dvaro sodyba buvo aptverta sunkia aštrių rąstų tvora, vartai, gyvenamieji namai dengti gontais. Stovėjo arklidės, virtuvė, kepykla, ledainė su kamara, gyvenamasis namas su dviem kambariais, trys klėtys (svirnai), klojimas su jauja. Pastatuose buvo įvairaus turto, baldai – mediniai.

XVII a. pr. Kvėdarnos valdytojas buvo Aleksandras Vainius (Vilniaus vyskupo brolis).

1609 m. Kvėdarnos valdytojas Gustavas Vainius pastatė naują Kvėdarnos katalikų bažnyčią.

1631 m. Kvėdarnai suteikta privilegija rengti turgus.

1659–1666 m. Kvėdarną valdė Mykolas Kazimieras Pacas.

1706 m. Kvėdarna buvo seniūnijos centras.

1676 m. ir kurį laiką vėliau Kvėdarna buvo Jono Kazimiero Valačiaus valda.

1730 m. Kvėdarną valdė Žemaičių pilininkas Juozapas Pacas.

1717 m. Kvėdarnos seniūnijoje gyveno 490 šeimų.

1775 m. Kvėdarna perėjo Renikerio žinion. Ją jis 1782 m. nupirko už 4 089 auksinius donacijos mokesčius.

1792 m. kovo 20 d. Stanislovas Augustas Kvėdarnai suteikė

(Nukelta į 72 p.)

Gražiai tvarkomos sodybos Kvėdarnos miestelio centre

Kvėdarnos kapinės

(Atkelta iš 72 p.)

Magdeburgo teises ir herbą, kuriame buvo pavaizduotas šv. Kazimieras, vienoje rankoje laikantis kryžių, o kitoje – leliją.

1843 m. per gaisrą sudegė Kvėdarnos bažnyčia ir dalis miestelio.

Motiejaus Valančiaus laikais Kvėdarnoje buvo įsteigta parapiinė mokykla. Ją 1853 m. lankė 28 mokiniai.

1853 m. 903 Kvėdarnos parapijos gyventojai mokėjo skaityti, 1863 m. – 1 026.

1862 m. Kvėdarnos gyventojams A. Montvilai, L. Grajauskui, B. Bucevičiui iškelta byla už lietuviškos spaudos puoselėjimą (pirmoji tokia Lietuvoje). Jie buvo kaltinami tuo, kad rūpinosi K. Doneičio „Metų“ išleidimu.

1863 m. Kvėdarnos miškuose vyko sukilėlių susirėmimai su carinės Rusijos kariuomene.

Po 1863 m. sukilimo Kvėdarnos parapiinė mokykla buvo uždaryta.

1886 m. Kvėdarnoje gyveno 699 gyventojai, 1897 m. – 1 290.

1887 m. grupei Kvėdarnos gyventojų iškelta byla dėl uždraustos lietuviškos spaudos platinimo. Kvėdarniškieji spaudos draudimo metais aktyviai dalyvavo knygnešių ir daraktorių judėjime.

XIX a. pab. prie Kvėdarnos per Jūros upę stovėjo Makdonaldo tiltas. Pasakojama, kad juo yra žygiavusi Napoleono kariuomenė.

1907 m. liepos 1 d. Kvėdarnoje įvyko vienas iš pirmųjų lietuviškų vakarų.

Pirmojo pasaulinio karo metais kilęs gaisras sunaikino didelę miestelio dalį.

1919–1950 m. Kvėdarna buvo valsčiaus centras.

1923 m. Kvėdarnoje stovėjo 150 gyvenamųjų namų, buvo 864 gyventojai.

1936 m. Kvėdarnos parapijai priklausė 5 460 parapijiečių.

1939 m. Kvėdarnoje buvo 1 100 gyventojų.

1940–1943 m. pastatyta nauja neoromaninė Kvėdarnos Švč. Mer-

Kryžius Kvėdarnos bažnyčios šventoriuje, skirtas kun. Kazimieriui Jauniui. Ant kryžiaus – atminimo lenta su užrašu: „Kun. Jaunius Kazimieras. 1848–1908. Teologijos magistras, Kauno kun. seminarijos ir Peterburgo dvasinės akademijos profesorius, lietuvių kalbininkų tėvas. Mylime tave ir visa, kas tau brangiausia! Kvėdarniškieji“

gelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia.

1994 m. Kvėdarnoje ir jos apylinkėse vykstant karo veiksams, kilo gaisras ir stipriai nuniokojo miestelį.

1950–1995 m. Kvėdarna buvo apylinkės centras. Apylinkės teritorijoje veikė „Naujo gyvenimo“ ir „Saulėtekio“ kolūkiai.

Nuo 1995 m. iki šiol Kvėdarna – seniūnijos centras.

1995 m. Kvėdarnoje buvo 1 014 gyventojų.

1966 m. iškilo Kvėdarnos vidurinės mokyklos naujas pastatas.

2000 m. kovo 23 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintas naujasis Kvėdarnos herbas (dailininkas Juozas Galkus).

KVĖDARNOS PILIAKALNIS

Kvėdarnos miestelyje, 2 km į pietus nuo Kvėdarnos, Jūros upės kairiajame krante, prie Jūros ir Vėžiaus (Druskio) upelio santakos, dunkso krantinis Kvėdarnos piliakalnis, daugelio Padievaičių vadinamas. Jį sudaro pakopa su aikštele ir kalniukas su piliakalnio viršūne (aikštele). Piliakalnio šlaitai statūs. Šlaitas nuo Jūros upės pusės yra stačiausias. Piliakalnis gražus, apaugęs šimtamečiais ąžuolais ir kitais lapuočiais medžiais. Aikštelė lygi, plika. Joje rengiamos gegužinės. Piliakalnį yra apjuosusi Jūros upė ir dirvonas. Ši teritorija anksčiau buvo Alekso Stoniui priklausiusiose žemėse.

Pasakojama, kad piliakalnio šone yra didelė duobė. Seniau joje buvusios didelės gegužinės durys, kurias atidarius, žmogus patekdavęs į pilies vidų. Senieji pasakoja, kad švedai, pasitraukdami iš pilies, palikę joje daug turtų.

Užrašė Šitalės vidurinės mokyklos III klasės mokinys Vladas Ivanauskas 1939 m. balandžio 18 dieną

Ties Kvėdarnos piliakalniu buvo rasta geležinė kalavijo dalis. Čia seniau būdavo randama ir akmeninių kirvukų. Jie perduoti Valsybiniam istorijos muziejui (Kaunas)¹.

P. Tarasenka, Lietuvos archeologijos medžiaga, Kaunas, 1928 m., p. 167

KVĖDARNOS PILKAPIS

Kvėdarnos miestelyje, ties Vėžio malūnu, yra pilkapis.

P. Tarasenka, Lietuvos archeologijos medžiaga, Kaunas, 1928 m., p. 167

LEMBO KAIMAS

XV–XVI a. istoriniuose šaltiniuose pradedamas minėti Lembo dvaras. 1619 m. Lembo kaimas paminėtas viename Žemaičių žemės teismo sprendimo išrašė.

1923 m. Lembo kaime buvo 33 sodybos ir 235 gyventojai.

Šis kaimas nuo seno garsėjo kaip įdomios lietuvių architektūros kaimas, kuriame gausu unikalių tvorų, buitės apyvokos reikmenų. Jį yra inventorizavęs, aprašęs ir duomenis apie kaimą paskelbęs Šiaulių „Aušros“ muziejus („Gimtasai kraštas“, 1940 m. Nr. 3–4).

¹ Tai Vytauto Didžiojo karo muziejus Kaune. J. Mickevičius savo tekstuose jį vienoje vietoje įvardija senuoju pavadinimu, kitur tuo, kuriuo vadintas sovietmečiu, dar kitur tiesiog rašo, kad tai Kaune veikiantis Karo muziejus – red. p.